

Тринько І.А. студентка спеціальності 081 Право

Науковий керівник: Наливайко І.О., асистент кафедри публічного права

(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)

РЕСПУБЛІКА ТА МОНАРХІЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФОРМ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ

Форма держави є однією з головних категорій, які її характеризують. Форма державного правління дає можливість усвідомити: як створюються вищі органи держави і яка їхня будова; який принцип лежить в основі взаємовідносин між вищими та іншими державними органами; як будуються взаємини між верховною державною владою і населенням країни; якою мірою організація вищих органів держави дозволяє забезпечувати права і свободи громадянина [1, 24 с.]. Республіка та монархія є двома класичними формами державного правління, що мають суттєві історичні відмінності та особливості функціонування. Поділ форм правління відбувається по числу правлячих осіб, якщо влада належить одному- монархія, багатьом- республіка. Метою роботи є дослідити та проаналізувати дві форми державного правління, зосереджуючись на їхніх принципових відмінностях. Проблема обрання тої чи іншої форми правління, її удосконалення рано чи пізно настає перед кожною державою. Актуальність даної роботи полягає у впливі форми правління на суспільство та державу.

Монархія має низку характерних ознак, що відрізняють її від інших форм правління. Главою держави є монарх (цар, король, шах, імператор), який виступає як символ і уособлення державної влади. Як правило, влада монарха є спадковою і зберігається пожиттєво. Однак існують і виборні монархії, де монарх обирається на певний строк або пожиттєво (наприклад, у Малайзії монарх обирається строком на п'ять років з числа правителів штатів-султанатів, а також Ватикан). Монарх також є непідлеглим будь-яким іншим суб'єктам влади і володіє певним рівнем автономії у прийнятті рішень. Основною ознакою абсолютної монархії є відсутність будь-яких державних органів, що обмежують компетенцію монарха. Конституційна монархія являє собою таку форму правління, за якої влада монарха значно обмежена представницьким органом. Останньою важливою ознакою монархії є те, що монарх не несе конкретної політичної та юридичної відповідальності за результати свого правління [2, с.107]. Це забезпечує монарху певний імунітет від відповідальності, який відрізняє монархію від форм правління, де голови держави є відповідальними перед законом і суспільством.

Республіканська форма правління передбачає таку конструкцію держави, що виходить з визнання народу єдиним носієм суверенітету. Від народу всі вищі органи влади безпосередньо або опосередковано отримують свої повноваження, від його імені вони діють [3, с.6]. Всі вищі органи державної влади обираються населенням чи формуються загальнонаціональним представницьким органом влади. Представники державної влади несуть юридичну відповідальність за свої дії шляхом застосування до них спеціальної процедури: відклику народного депутата, відставки уряду, вияву недовіри. У світі республіка є домінуючою формою державного правління. Прийнято поділяти республіки на такі різновиди: президентська (Бразилія, Грузія, Мексика, США), парламентська республіка (Угорщина, Індія, Італія, Німеччина), змішана (президентсько-парламентська або парламентсько-президентська) республіка (Білорусь, Україна, Перу, Франція) [1, с.7-8].

Обидві форми правління можуть ефективно служити суспільству, якщо вони адаптовані до потреб народу, забезпечують стабільність і захист прав громадян.

Республіка надає громадянам більше прав для участі в політичному житті, забезпечує підзвітність та змінюваність влади, що сприяє динамічному розвитку держави, дозволяючи оперативно реагувати на зміни в суспільних потребах і прагненнях. У республіці, завдяки механізмам стримувань і противаг, створюються умови для ефективної підзвітності та контролю влади, що зміцнює демократичні засади держави. Монархія, особливо конституційна, де правитель виконує переважно представницьку функцію, зберігає постійність влади, забезпечуючи стабільність у періоди суспільних змін. Вона символізує національні традиції та спадковість влади, що часто сприяє єднанню народу та створенню довгострокової стабільності. В умовах монархії, особливо абсолютної, монарх може мати значний рівень автономії, однак сучасні конституційні монархії, як правило, обмежені законом і діють у межах, встановлених конституцією. Таким чином, конституційна монархія є компромісною моделлю, яка зберігає постійність влади і в той же час інтегрує елементи демократії.

Різниця між монархією та республікою полягає в юридичному становищі правлячих осіб. У республіці очільники держави несуть політичну та юридичну відповідальність перед суспільством, що підтримує принцип підзвітності. Натомість у монархії правитель зазвичай має статус безвідповідальності, що гарантує його незалежність від інших державних органів. Це юридичне становище визначає різницю у взаєминах між владою та суспільством, де республіка надає більше можливостей для громадянської активності та контролю, тоді як монархія символізує стабільність і непорушність влади. У підсумку, вибір форми правління залежить від політичних традицій і соціальних потреб конкретної країни, оскільки кожна з них має свої переваги, що можуть бути ефективними за різних історичних та соціокультурних умов.

Список використаних джерел:

1. Гирили А. Порівняльний аналіз парламентської, президентської та парламентсько-президентської республік: курсова робота. Тернопіль, 2020. 24 с. URL: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41569/1/Курсова_Гирила_А.В..doc&wdOrigin=BROWSELINK
2. Павлишин О. Загальна теорія держави та права. Харків : "Право" Акад. прав. наук України, 2009. 583 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/TEorijaDerjav_2009.pdf.
3. Блінкова Х. Форми державного правління: порівняльний аналіз : дипломна робота бакалавра. Одеса, 2017. 53 с. URL: <https://dSPACE.onu.edu.ua/items/cf7faca1-f30c-4be9-b13d-f1d28656fd40>